

SỰ KHÁC BIỆT VỀ TỪ VỰNG GIỮA CÁC BIẾN THỂ TIẾNG ANH

Phan Văn Quế *

Tóm tắt: Tiếng Anh hiện được sử dụng rộng rãi trên phạm vi quốc tế, vì vậy, nó chịu tác động của các phong tục tập quán và ngôn ngữ bản địa. Do đó, đã phát triển và hình thành nên các loại tiếng Anh khác nhau, gọi là các biến thể. Mỗi biến thể có những đặc trưng riêng và những sự khác biệt lớn. Trong số đó, sự khác biệt về từ vựng có lẽ rõ nét nhất.

Trong bài viết này, tác giả sẽ tổng hợp và bàn thêm về một số cách tiếp cận để phân loại sự khác biệt về từ vựng giữa tiếng Anh-Anh và Anh-Mỹ.

Từ khóa: Biến thể, tác động lan tỏa, tiếng Anh Anh, tiếng Anh Mỹ, từ vựng.

Abstract: English is now widely used internationally, so it is influenced by local customs and languages. Therefore, it developed and formed various types of English, called variations. Each variant has its own characteristics and major differences. Among them, the difference in vocabulary is probably the most obvious.

In this article, the author will summarize and discuss some approaches to classify differences in vocabulary between British English and American English.

Keywords: Variations, spread impact, British English, American English, vocabulary.

Tiếng Anh hình thành qua nhiều biến động lịch sử và được sử dụng ở vùng British Isles với một số lượng người lúc đầu khá khiêm tốn. Nhưng, chỉ sau khoảng 400 năm, nó đã trở thành một ngôn ngữ có ảnh hưởng và vai trò quan trọng vào loại bậc nhất trên thế giới hiện nay. Theo David Crystal (English as a Global English, 2005, tr. 60), tiếng Anh đã có mặt ở 75 quốc gia và vùng lãnh thổ (số liệu 2001), tại các lục địa từ Châu Âu, Châu Mỹ, Châu Đại Dương, Châu Phi, Châu Á tới các đảo nhỏ hay các quần đảo trên tất cả các đại dương, như St. Helen ở Đại Tây Dương, Sey Chelles ở Ấn Độ Dương, Fiji, Hawaii ở Thái Bình Dương,....

Sự mở rộng phạm vi sử dụng về mặt địa lý kèm theo sự đa dạng của các đối tượng sử dụng đã hình thành nên rất nhiều loại tiếng Anh khác nhau, được gọi là các biến thể tiếng Anh. Các thuật ngữ như World Englishes, Global Englishes, International Englishes, British English, American English, Canadian English, Australian English, Newzealand English, Indian English, South African English, hay Singlish, Manglish, Chinglish,... tự chúng đã nói lên sự đa dạng, phong phú và khác biệt giữa các biến thể tiếng Anh. Những khác biệt này nằm ở tất cả các địa hạt của các biến thể, như ngữ âm, ngữ pháp, từ vựng, chính tả, phong cách sử dụng,...

* Chủ nhiệm khoa Ngôn ngữ Anh,
Trường ĐH KD&CN Hà Nội.

Bài viết này muốn tổng hợp và bàn thêm về những khác biệt riêng trong từ vựng (vocabulary) giữa các biến thể tiếng Anh từ nhiều cách nhìn khác nhau qua các công trình nghiên cứu đã được xuất bản của một số học giả quốc tế, cụ thể là tập trung thảo luận hai vấn đề sau:

- Tại sao lại có sự khác biệt về từ vựng giữa các biến thể tiếng Anh; và
- Chúng khác nhau như thế nào?

Hai vấn đề này sẽ được đề cập đan xen lẫn nhau, không tách biệt thành các phần riêng rẽ.

Khi tiếng Anh được đưa đến Bắc Mỹ, Châu Đại Dương và sau này là các thuộc địa ở Châu Á, Châu Phi, vùng Caribe,... sự tiếp xúc giữa tiếng Anh với các ngôn ngữ bản địa đã hình thành các biến thể tiếng Anh khác nhau do cần bổ sung thêm vốn từ để diễn đạt các phong tục, tập quán, truyền thống địa phương, đồng thời cũng miêu tả những đặc trưng về địa lý, về các thảm động thực vật ở đó. Bằng cách này, các biến thể tiếng Anh đã vay mượn rất nhiều từ ngữ của các ngôn ngữ bản địa cho hệ thống từ vựng của mình và rất nhiều từ ngữ này trở thành những từ tiếng Anh thông dụng, được hiểu và sử dụng bởi những người nói các tiếng Anh khác nhau. Có thể kể đến những từ, như *kangaroo*, *koala*, *bomerang* của thổ dân Australia, hay *sarong* (trang phục của phụ nữ Malay) từ tiếng Malay, đến *kimono*, *judo*, *sumo*, *karaoke*, *sushi*,... từ tiếng Nhật. Tất cả các biến thể tiếng Anh ở các quốc gia, các vùng miền khác nhau đều tiếp nhận các từ ngữ của các ngôn ngữ bản địa để mô tả các hiện tượng khác nhau của địa phương đó. Theo Andy KirkPatrick (World Englishes, 2007, trang 21), các biến thể này cũng tạo ra các nghĩa mới cho những từ quen thuộc và đồng thời cũng thay đổi cách dùng của những từ quen thuộc để phù hợp với

phong tục, tập quán, văn hóa bản địa. Sự khác nhau về từ vựng có thể gây ra sự hiểu nhầm hoặc thậm chí không thể hiểu nhau giữa những người nói các loại tiếng Anh khác nhau. Đơn giản là vì chúng phản ánh các hiện tượng văn hóa và đặc trưng địa phương. Nhưng nếu không có hiện tượng này, chắc chắn sẽ không có biến thể nào xuất hiện và tồn tại.

Vì số lượng người sử dụng hai biến thể tiếng Anh-Anh và Anh-Mỹ chiếm khoảng 70% số người nói tiếng Anh là tiếng mẹ đẻ (Howard Jackson, Etienne Ze Amvela 2018, *Word, Meaning and Vocabulary – An Introduction to Modern English Lexicology*, trang 142), nên trước tiên, bài viết sẽ đề cập đến sự khác biệt về từ vựng giữa tiếng Anh-Anh (gọi tắt là tiếng Anh) và tiếng Anh Mỹ (gọi tắt là tiếng Mỹ). Khi có dịp, sẽ nêu tiếp các đặc trưng của các biến thể tiếng Anh Australia, tiếng Anh Newzealand, tiếng Anh Canada, tiếng Anh Ấn Độ, tiếng Anh Nam Phi, tiếng Anh Singapore, tiếng Anh Malay,...

Sự khác biệt về từ vựng giữa tiếng Anh và tiếng Mỹ được rất nhiều tác giả nghiên cứu và có rất nhiều các công trình được công bố. Khi nghiên cứu về vấn đề này, các tác giả có các cách nhìn và cách tiếp cận khác nhau. Theo Trudgill và Hannash được Jennifer Jenkins dẫn lại trong cuốn “Global Englishes” xuất bản năm 2015, thì sự khác biệt về từ vựng giữa tiếng Anh và tiếng Mỹ có thể xếp vào 4 loại như sau:

1. Cùng một từ, nhưng khác nghĩa

Ví dụ, *pant* trong tiếng Anh có nghĩa là *quần đùi*, *đồ lót* (underpant) hay là *quần lót chèn gối* của phụ nữ (knicker), nhưng trong tiếng Mỹ lại là *quần dài* mặc ở ngoài phủ kín từ thắt lưng xuống (a piece of clothing that covers the body from the waist down) [4, tr. 1097 và 1643].

Từ *pavement* trong tiếng Anh là *vía hè* (a flat part at the side of the road for people to walk on: A pavement cafe), còn nghĩa trong tiếng Mỹ là *mặt đường* (the surface of a road: Two cars skidded on the icy pavement) [4, tr. 1112].

2. Cùng một từ, nhưng ngoài nghĩa chung dùng trong cả hai biến thể, còn có thể thêm các nét nghĩa khác (vào tiếng Anh hoặc tiếng Mỹ)

Từ *surgery* có nghĩa chung là *phẫu thuật, phòng giải phẫu* trong hai biến thể, nhưng trong tiếng Anh còn có nghĩa là *phòng làm việc* của bất kỳ bác sĩ nào.

Từ *bathroom* có nghĩa chung là *phòng tắm* có đầy đủ chậu rửa, vòi hoa sen, bồn tắm, nhưng trong tiếng Mỹ còn để chỉ *phòng vệ sinh* (room for toilet only: I have to go to the bathroom ≈ use the toilet) [4, tr. 115 và 1615].

3. Cùng một từ, nhưng khác nhau về phong cách, nghĩa liên tưởng và tần suất sử dụng

Ví dụ, *autumn* (mùa thu) được sử dụng rất phổ biến trong tất cả các ngữ cảnh, văn phong khác nhau trong tiếng Anh, nhưng trong tiếng Mỹ từ này không thông dụng, chỉ dùng trong văn thơ hoặc văn phong trang trọng. Thay vào đó người Mỹ thường hay dùng từ *Fall* thay thế.

Từ *quite* trong tiếng Anh thường có nghĩa trung hòa hoặc tiêu cực, nhưng trong tiếng Mỹ thường có ý tích cực [4, tr. 1238].

4. Cùng một sự vật, sự việc, nhưng lại dùng hai từ khác nhau trong hai biến thể

Ví dụ, từ *vòi nước* trong tiếng Anh là *tap*, còn trong tiếng Mỹ là *faucet* và cùng được định nghĩa là “A device that controll/for controlling the flow of water from a pipe” [4, tr. 559 và 1569].

Cùng là *sinh viên năm thứ 2*, ở Anh gọi là *second year student*, nhưng trong tiếng Mỹ lại là *sophomore* (a student in the second year of a course of study at a college or university [4, tr. 1460].

Chiếc mỏ lết trong tiếng Anh là *spanner*, còn tiếng Mỹ gọi là *wrench* và cùng được giải thích đó là “A mental tool with a specially shaped end for holding and turning thing” [4, tr. 1466 và 1767].

Để chứng minh thêm cho sự khác biệt vừa nêu trên (tức là cùng một sự vật, sự việc, nhưng tiếng Anh và tiếng Mỹ lại dùng các từ khác nhau), hãy đọc đoạn sau đây:

In England, Cars have *bonnets, boots, gear levers, number plates, types and windscreen*. In America, they have *hoods, trunks, stick shifts, licence plates, tires and windshield*. In England, drivers stop at *pedestrian or zebra crossing* and at *traffic lights*. They go round roundabouts and avoid driving on the pavements. They drive on *motorways and ringroad*, they *pull off at Junction* and *pull up on the hard shoulder*. In America, drivers stop at *crosswalks* and *stoplights*. They drive on *interstates* and *beltway* and *exit at exit* and *pull off at pulloff*. [1, tr. 58].

Người Anh và người Mỹ sử dụng các từ khác nhau để mô tả cùng một bộ phận của ô tô hoặc về lái xe đường dài, làm cho ta có cảm giác là họ đang nói về những việc hoàn toàn khác nhau, nhưng thực tế lại cùng một sự việc.

Ngoài các cách phân loại như trên, từ một cách tiếp cận khác, Benson Et Al (1986) [2, tr. 142-143] đã chỉ ra 10 nhóm khác biệt giữa tiếng Anh và tiếng Mỹ, trong đó có nhóm trùng hợp với cách phân loại trên của Trudgill và Hannash. Sau đây là 5 nhóm cơ bản mà các nhà nghiên cứu đã chỉ ra.

1. Từ mang các đặc trưng văn hóa chỉ có ở biến thể này mà không có ở biến thể kia

Ví dụ, từ *Ivy Leage* (nhóm các trường đại học nổi tiếng ở miền Đông nước Mỹ) hay từ *Groundhog Day* chỉ ngày 2 tháng 2 hàng năm (theo truyền thống, vào ngày này con vật nhỏ *groundhog* sống ở dưới hang sẽ bò lên mặt đất, nếu nó quay lại hang sẽ báo hiệu thêm 6 tuần giá rét nữa, nếu không sẽ báo hiệu một mùa xuân đến sớm) [5, tr. 236 và 275]. Cả hai từ này chỉ dùng trong tiếng Mỹ. Ngược lại, các từ, cụm từ, như *honours degree*, *value added tax (VAT)* chỉ tồn tại trong tiếng Anh mà không có trong tiếng Mỹ, bởi vì không có những hoạt động hay hệ thống tương đương ở Mỹ [2, tr. 142 và 5, tr. 559].

2. Đặc trưng cho biến thể cả hai thứ tiếng, nhưng cũng có thể tương ứng ở biến thể kia

Ví dụ, *phòng gửi hành lý* trong tiếng Anh là *left-luggage office*, còn trong tiếng Mỹ là *baggage room*. Hay từ *khoai tây rán giòn* trong tiếng Mỹ là *potato chip*, còn tiếng Anh là *crisps*. Các trường hợp này là cùng một sự vật, sự việc, nhưng mỗi biến thể lại thể hiện bằng các từ khác nhau.

3. Từ có nghĩa chung trong hai biến thể, nhưng có thêm nghĩa khác trong hai thứ tiếng

Chẳng hạn, từ *caravan*. Nó có nghĩa chung chỉ một nhóm thương gia hoặc du khách hành hương cùng nhau bằng lạc đà qua vùng sa mạc. Trong tiếng Anh có thêm nghĩa là chiếc xe được trang bị có thể sống, sinh hoạt trọn đó do ô tô hoặc xe tải kéo. Còn trong tiếng Mỹ, từ này còn có nghĩa là cái rơ móc của ô tô.

4. Từ đơn nghĩa trong các biến thể, nhưng có thêm từ đồng nghĩa trong hai thứ tiếng

Ví dụ, từ *ball-point pen* (bút bi) được sử dụng chung trong các biến thể, nhưng trong tiếng Anh lại có thêm từ *biro* với cùng nghĩa đó, hoặc từ *undertaker* (người làm dịch vụ lễ tang) được dùng cho cả hai biến thể, nhưng trong tiếng Mỹ lại có thêm từ *mortician* cùng nghĩa với *undertaker*. Đặc biệt hơn, cụm từ *filling station* (trạm xăng dầu) được sử dụng rất rộng rãi, nhưng lại có thêm hai từ tương đương: *petrol station* trong tiếng Anh và *gas station* trong tiếng Mỹ.

5. Từ không có nghĩa sử dụng rộng rãi trong hai biến thể, nhưng có nghĩa cụ thể trong hai biến thể này

Ví dụ, từ *flyover* trong tiếng Mỹ có nghĩa là cuộc bay biểu diễn kỷ niệm sự kiện ở một địa điểm nào đó, nhưng cùng với sự kiện đó ở Anh, người ta lại dùng từ *flypast*. Trong tiếng Anh, từ *flyover* có nghĩa là *cầu vượt*, thì tương đương với nó trong tiếng Mỹ là *overpass* [4]. Hiện tượng này cũng có thể coi như cùng một sự kiện, sự việc, nhưng người ta dùng các từ khác nhau để thể hiện trong mỗi biến thể ngôn ngữ.

Ngoài các cách phân loại của Trudgill-Hannash và Benson cùng các đồng sự như đã giới thiệu ở trên, Crystal (1995) đã phỏng theo phương án phân loại của Benson đề xuất một cách phân loại khác dựa vào khả năng tác động lan tỏa qua lại (crossover potential) của các từ đồng nghĩa trong hai biến thể, có nghĩa là ảnh hưởng, hoặc sự vượt trội của từ này làm cho nó có sức sống hơn, phạm vi sử dụng rộng rãi phổ thông hơn. Ngược lại, nó làm cho từ đồng nghĩa ở biến thể kia giảm đi phạm vi sử dụng và tính phổ thông của nó. Theo tác giả bài viết này, với các cặp từ đồng nghĩa trong tiếng Anh và tiếng Mỹ, có thể xếp những sự khác nhau giữa chúng vào 4 loại dưới đây được

Howard Jackson và Etienne Zé Amvela dẫn lại trong cuốn *Words, Meaning and Vocabulary – An Introduction to Modern English Lexicology* tái bản năm 2018:

Ví dụ:

TỪ MỸ	Candy	Freeway	Zip code
TỪ ANH	Sweets	Motor way	Postcode

1. Không có sự tác động qua lại giữa các cặp từ đồng nghĩa trong tiếng Anh và tiếng Mỹ, như vậy cả hai từ này đều sử dụng phổ thông như nhau.

2. Có sự tác động lẫn lút từ tiếng Mỹ sang tiếng Anh, do vậy từ tiếng Mỹ

Ví dụ:

TỪ MỸ	Can	Eraser	Zero
TỪ ANH	Tin	Rubber	Nought

Trong trường hợp này các từ *can, eraser, zero* trong tiếng Mỹ được sử dụng phổ biến hơn các từ *tin, rubber, nought* trên phạm vi quốc tế.

Ví dụ:

TỪ MỸ	Ash can	Fall	Line
TỪ ANH	Dust bin	Autumn	Queue

Với trường hợp này, các từ *dustbin, autumn, queue* trong tiếng Anh lại phổ biến hơn các từ *ash can, fall, line* trong tiếng Mỹ.

4. Các cặp từ đồng nghĩa của cả hai

Ví dụ:

TỪ MỸ	Administration	Baggage	Mail
TỪ ANH	Government	Luggage	Post

Các trường hợp nêu trên là một phần của các ví dụ do David Crystal cung cấp (1995). Chúng phần nào chứng minh cho sự khác biệt rất lớn về từ vựng giữa tiếng Anh và tiếng Mỹ. Cách tiếp cận để phân loại sự khác biệt giữa tiếng Anh và tiếng Mỹ của các tác giả trên đây là những gợi mở rất hữu ích cho những người làm công tác giảng dạy và nghiên cứu tiếng Anh, giúp họ có những cách nhìn đa dạng khi tiếp cận vấn đề này, không những chỉ chú

trở nên thông dụng hơn trên phạm vi quốc tế.

3. Có sự tác động lẫn lút từ tiếng Anh sang tiếng Mỹ, do vậy từ tiếng Anh trở nên thông dụng hơn trên phạm vi quốc tế.

tiếng Anh, tiếng Mỹ đều có khả năng tác động lẫn nhau, không có bên nào lấn lướt bên nào, do vậy các từ này đều trở thành thông dụng trên thế giới.

ý đến sự vay mượn hình thành từ ngữ, hay bổ sung nét nghĩa, mà còn nghiên cứu về những tác động qua lại, ảnh hưởng lan tỏa của hệ thống từ vựng của biến thể này đối với biến thể khác. Nó có thể lý giải được phần nào về sự phát triển và thay đổi trong vốn từ vựng của mỗi ngôn ngữ.

Như đã nói ở phần đầu, ngôn ngữ trong trường hợp này là tiếng Anh, khi được sử dụng ở môi trường và nền văn hóa khác, tiếp xúc với các phong tục tập

quán và đặc biệt với ngôn ngữ bản địa, sẽ chịu ảnh hưởng nhất định và dần dần hình thành nên những biến thể tiếng Anh khác nhau. Các biến thể này đều có những đặc trưng riêng và có sự khác biệt với nhau. Trong sự khác biệt đó, có lẽ sự khác biệt về từ vựng là rõ nét nhất.

Khi tiếng Anh được sử dụng ở các môi trường và các nền văn hóa khác, tiếp xúc với các ngôn ngữ bản địa, phong tục tập quán khác, thì tình hình cũng diễn ra tương tự. Nhưng đó sẽ là nội dung của một bài nghiên cứu khác./.

Tài liệu tham khảo

1. Andy KirkPatrick (2007). *World Englishes*, Cambridge University Press.
2. Howard Jackson, Etienne Ze Amvela (2018). *Words, Meaning and Vocabulary*, Bloomsbury Academic.
3. Jennifer Jenkins (2015). *Global Englishes*, Routledge, London and NewYork.
4. *Oxford Advanced Learner's Dictionary*. Oxford University Press, 2005.
5. *Oxford guide to British and American culture*. Oxford University Press, 2004.

Ngày nhận bài: 24/09/2019